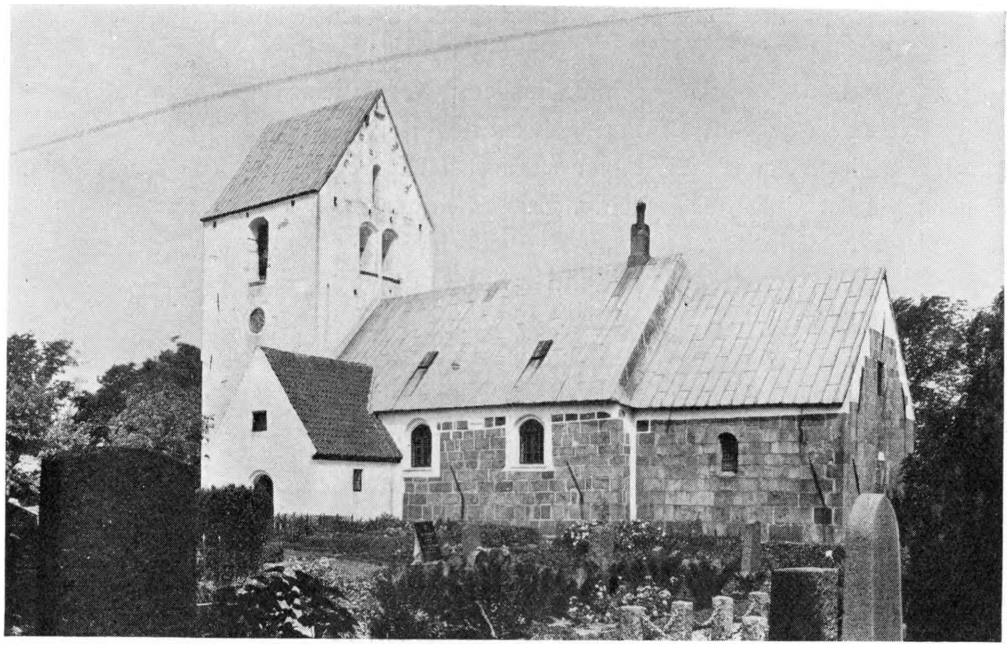

V. H. 1936

Fig. 1. Frøslev. Ydre, set fra Sydøst.

FRØSLEV KIRKE

MORSØ SØNDER-HERRED

Kirken ejedes efter Reformationen af Kronen; 16. November 1722 blev den uden Kaldsret skødet til Peder Wandborg, Borger i Lemvig[1]; fra o. 1800 laa den til Frøslevgaard[2]. Den overgik til Selveje 1. Januar 1911.

Kirken ligger i Byens nordre Udkant. Kirkegaardens Kampestensdige er paa den vestlige Del af Sydsiden erstattet af Støbejernsgitter, hvori der sidder en ny Kørelaage af samme Materiale.

Bygningen bestaar af Kor og Skib fra romansk Tid, Vaabenhus og Taarn fra sengotisk Tid. Orienteringen har en Smule sydlig Afvigelse.

Den romanske *Granitkvaderkirke,* Kor og Skib, har Skraakantsokkel, hvorover Murhøjden er o. 4,10 m. I Koret ses Østvinduets Monolitoverligger siddende paa Plads i den omsatte Gavl, mens det indre er skjult af Altertavlen. Nordvinduet, der udvendig er genfremstillet med monolit Overligger og Saalbænk, begge gamle, er bevaret indvendig, hvor det dog er noget udvidet i Lysningen (H. 124 cm, Br. 64). I det helt rekonstruerede Sydvindue er Overliggeren og et Par af Smigstenene gamle; den ene af disse har Rundstavhjørne. I Skibet var der endnu 1873 bevaret to romanske Vinduer, et i Sydmuren nærmest Koret, et andet, o. 157 cm højt, vestligt i Nordmuren, begge til-

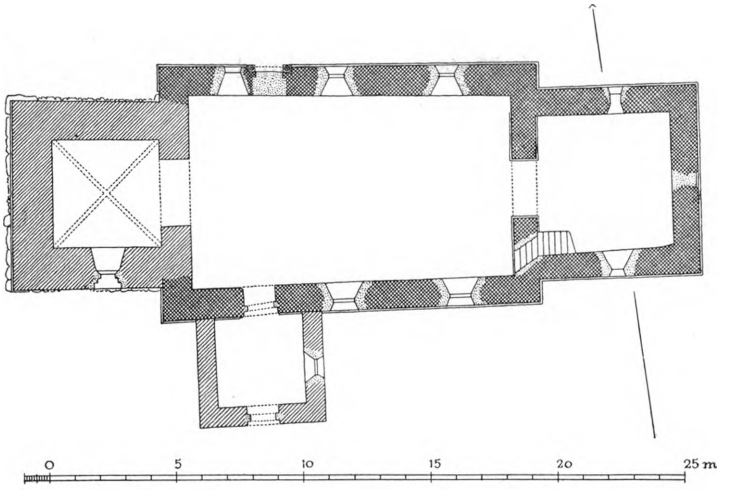

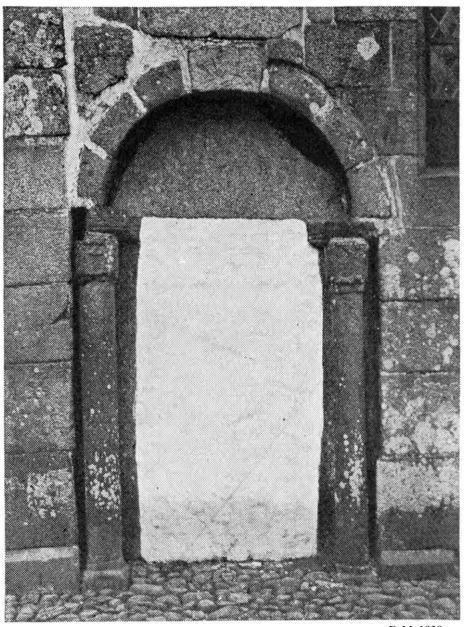
Fig. 2. Frøslev. Plan. 1 : 300. Maalt af C. G. Schultz 1939.

murede (M.-Petersen). Nu ses en monolit Saalbænk indmuret i Nordsiden, og 1937 er en Monolitoverligger indsat over det nævnte Nordvindue. De tre Overliggere er vistnok de samme, som indtil 1904 var indsat i Taarnets Nordmur. En fjerde Overligger findes endnu i Vaabenhusets Væg, nær Gulvet.

Begge Dørene er bevarede, bedst den tilmurede Norddør (Fig. 3), en Søjleportal, som bryder Sokkelen. De to slanke Søjler har monolitte Skafter og ensartede, grove Terningbaser (delvis jorddækkede) og -kapitæler med Platter i Stedet for Halsringe. De forvitrede Kapitæler har flade, uskarpt hugne Rundstave om de trapezformede Sidefelter, mellem hvis nedre, rundede Hjørner der ved Overgangen til Halsen er fremspringende, hjørnebladagtige Led. Østkapitælets fremadvendende Sidefelt prydes af et lille, ophøjet, latinsk Kors, og det andet fri Felt har dobbelt Rundstav langs Randen; Vestkapitælets Felter er glatte. Over Kapitælerne er der tynde Dækplader (o. 12 cm), hvis Rundstavprofil, der paa det vestre ledsages af en Rille, er forkrøppet rundt om Forhjørnerne af de monolitte Dørlysning-Sten bag Søjlerne. Dækstenene bærer et halvrundt, glat Tympanon omgivet af et ualmindelig spinkelt Kilestensstik. Portalen, der er en Del medtaget af Frost, især vestre Dækplade, og uordentlige Omsætninger, svarer saa nøje til Sydportalen i Tødsø (Morsø Nørre-Herred), at den maa være hugget af samme Stenmester.

Syddøren har lignende Buestik, men ved en Dørudvidelse har man fjernet Tympanon og Søjler[3]; om de sidste minder nu kun den østre Base, hvis Overside ses i Gulvfladen. Op til højre Overhjørne af søndre Korvindue sidder en profileret Kvader, sikkert en Dækplade fra en af Syddørens Kapitæler.

En 43 cm høj, 161 cm lang Kvader under Vaabenhusets Østmur har nær nordre Ende et livfuldt Relief af en Løve med modvendt Hoved (Fig. 4);

E. M. 1939

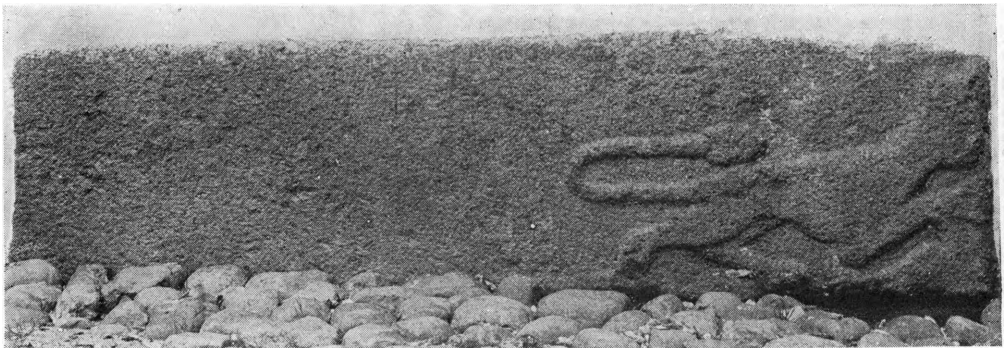
Fig. 3. Frøslev. Norddør (S. 799).

den er i Færd med at sluge et andet Dyr, som den holder mellem Forpoterne, men kun dettes Bagkrop kan opfattes klart. Af Stenhuggerfelter er der i hvert Fald to, begge paa Korets Sydside mellem Vindue og Østhjørne, det ene rektangulært (18 × 28 cm), det andet uregelmæssigt, omtrent som en Haand (Længde 22 cm). Højt i Korgavlen er der maaske et dobbelt fordybet Felt.

I det *Indre* er Væggene i stor Udstrækning kvaderklædte. Hele Triumfmuren, baade mod Øst og Vest, har høj Sokkel, profileret med Skraakant og derunder en svag Rundstav (S. 784 Fig. 25 samt Fig. 5), og denne Sokkel har Hjørnestave under Korbuevangernes Kanter, dog med Undtagelse af den nordøstre, der mangler Hjørnemarkering og paa Østsiden kun er skraakantet, ikke profileret. Korbuens Kragsten har omløbende Profil, Skraakant under Rundstav (S. 783 Fig. 4); det omsatte Bueslag er nu let tilspidset. Paa Forfladen af Sydvangens monolitte Sokkel ses et Stenhuggerfelt i Form af en Hestesko, hvis opadvendte Spidser tangerer Profilen, paa Østsiden af Nordvangens Hjørnesokkelsten en ret stor Fugl[4]. Paa Sydvangen ses desuden en konkav Oval og et Felt, der nærmest minder om et Nøglehul.

Ændringer og Tilføjelser. Taarnet, fra o. 1500, er over udflyttede Kvadre fra Vestgavlen af Munkesten i Munkeskifte. Taarnrummet, der dækkes af et simpelt Krydshvælv med Halvstens Ribber (Helstens Overribber) har spidsbuet Arkade ind til Skibet og rundbuet, udvendig falset, indvendig smiget Sydvindue. Det nu mørke Mellemstokværk, i hvis Vægge der ses flere Rækker Bomhuller, har en fladbuet Loftsdør ind til Skibets Tagrum. I dets Nordvæg ses en tilmuret, spidsbuet Aabning. Klokkestokværket har fladbuede, falsede Glamhuller, to til hvert Verdenshjørne undtagen mod Syd, hvor der nu kun er et enkelt, større. Af de kamløse Gavle har den østre fem af Hængestave delte Højblændinger, hvis øvre Afdækninger nu er uregelret aftrappede, mens den vestre er glat, med fladbuet Glug som den østre. Især Sydsiden er stærkt skalmuret, hvorom Regnskaberne giver Oplysninger[5].

Jævnaldrende med Taarnet er sikkert *Vaabenhuset,* af Munkesten i Munkeskifte. Den falsede Dør er nu fladrundbuet, den glatte Gavl ommuret.

E. M. 1939

Fig. 4. Frøslev. Billedkvader (S. 779).

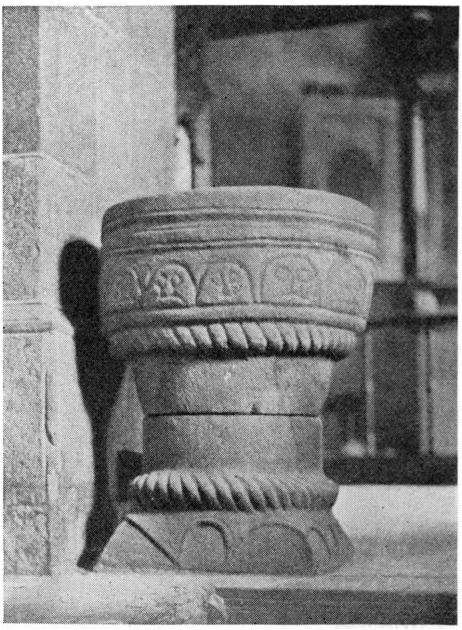
Gennem Triumfmurens søndre Del er der brudt en fladbuet Opgang til Prædikestolen, Ordningen er sikkert lige saa gammel som denne, men Udformningen ny.

Ved en Hovedistandsættelse 1904 (Arkitekt Valdemar Schmidt) blev de romanske Vinduer i Korets Langmure genfremstillet, det søndre helt, det nordre udvendig, begge med blyindfattede Ruder. Skibet havde før mod Syd to uregelmæssigt rundbuede, udvendig falsede, indvendig smigede Murstensvinduer om Træ-Karme og eet mod Nord, alle tre vel fra en Istandsættelse 1857, men 1937 blev de helt ændret. Sydvinduerne ommuredes med Smig til begge Sider om nye Træ-Karme, Nordvinduet tilmuredes, og to nye gennembrødes lige overfor og svarende til de omdannede Sydvinduer. Det romanske Nordvindue Vest for Portalen genaabnedes, udvidedes og afdækkedes med den sidste af de tre romanske Overliggere fra Taarnets Nordmur (Arkitekt Jens Foged).

Granitmurene staar blanke, mens alle Murstenspartierne og en Stribe under Tagskæggene er hvidkalket. Indersiden af Korets Taggavl og hele Skibets østre Taggavl er ny, af smaa Sten; den sidste, der var ganske forfalden, repareredes 1686 (Rgsk.). Tagværket over Koret er gammelt, af Eg og med to Lag Hanebaand, det nederste tappet, det øverste bladet (øksehugne Stregnumre). Der er et lignende, men mere omsat Tagværk over Skibet (tilsvarende Stregnumre mod Syd, stemmede Firkanter mod Nord), Taarn- og Vaabenhustag er derimod nyt, af Fyr. Med Undtagelse af Vaabenhuset, der er teglhængt, er hele Kirken blytækt. Det Indre har Bjælkelofter.

†KALKMALERIER

Ved Kirkens Restaurering 1904 sporedes Rester af efterreformatoriske Kalkmalerier flere Steder paa Skibets og Korets Vægge, men kun paa Tilmuringen i Korets Nordvindue lykkedes det at fremdrage et nogenlunde uskadt Parti,

C. A. J. 1903

Fig. 5. Frøslev. Font (S. 803).

to Scener over hinanden, begge meget naivt gjort, fra Tiden o. 1550—1600. Øverst en skægløs Mand med Bog siddende ved et Bord, og to staaende Drenge; nederst to Skikkelser i lange Kapper, vandrende mellem Træer.

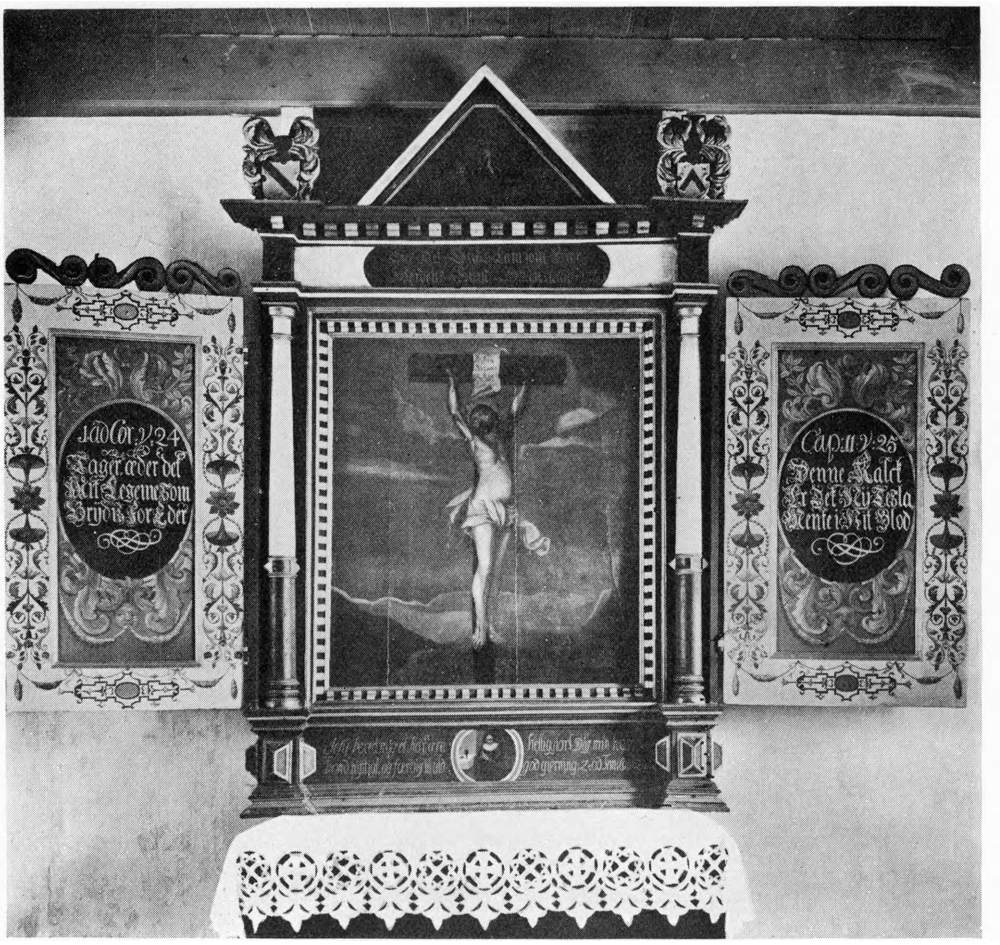
INVENTAR

Alterbord, romansk, muret af Granitkvadre opad Skibets Østvæg, med udkragende, skraakantprofileret Monolitplade; i denne en tom *Helgengrav* uden Dækplade.

Altertavle (Fig. 6) af lutheransk Fløjtype, fra o. 1580—90. Det tandsnitindrammede Storfelt flankeres af toskanske Søjler, som spidser opefter, og hertil slutter sig Postament og Gesims. Udenfor Søjlerne er der fæstet Brædder, hvorpaa hænger to Fløje med brede Rammer, foroven kronede af Volutbøjler. Over Storgesimsen staar en sikkert nyere Trekantgavl af Fyr, flankeret af to oprindelige Adelsvaaben, henvisende til Otto Huitfeldt og Anne Kaas, som 1578 fik Livsbrev paa den Kronen tilhørende Frøslevgaard. Tavlen er stafferet 1702 (Rgsk.), i Jens Thranes Maner. Paa Postamentet er i en lille Midtcirkel malet en Præst, knælende for Alteret, flankeret af en Indskrift med Kursiv (2. Timot. 2. V. 21). Storfeltets Maleri, hvorunder der findes Rester af ældre Farver, forestiller Kristus paa Korset. Paa Gesimsen Fraktur: »See det Guds Lam« (Johan. 1. Cap. V. 20), i Topgavlen Opstandelsen. Fløjene har Ovalfelter med snørklet Fraktur (1. Cor. 11. V. 24—25), omgivet af graat i graat malet Akantusværk, og Rammestykkerne har brogede Akantusmontanter og Baandværk paa perlegraa Bund.

Altersølv. Kalk, 21,5 cm høj, omtrent som Janderups (S. 454) fra 1793 og af samme Guldsmed, men uden Gravering. Nyere, glat *Disk* med Mestermærke for Henrik Albert Etzerodt; under Kanten indprikket: 1864. *Sygekalk* fra Begyndelsen af 1800'erne, 9,5 cm høj. Den runde Fod tjener til Oblatgemme, Skaftet er rundt med Midtudvidelse, Bægeret kraterformet og forneden smykket med Blade. Paa Standkanten tre Stempler: Aalborg Bymærke, »13 L 4 G« i Rektangel samt Mestermærket, et liggende S i Oval.

Alterstager (Fig. 8) fra 1585, med Renaissanceprofiler, 43 cm høje; Fodpladen er bred, karnisformet, Skaftet har et Balusterled over en Cylinder,

E. M. 1939

Fig. 6. Frøslev. Altertavle (S. 802).

Lyseskaalen er flad, vaseformet. Paa Oversiden af Fodskaalen er graveret to hjælmløse Skjolde og Initialerne: ?WF AKD (det første Bogstav ulæseligt)

samt: 1585.

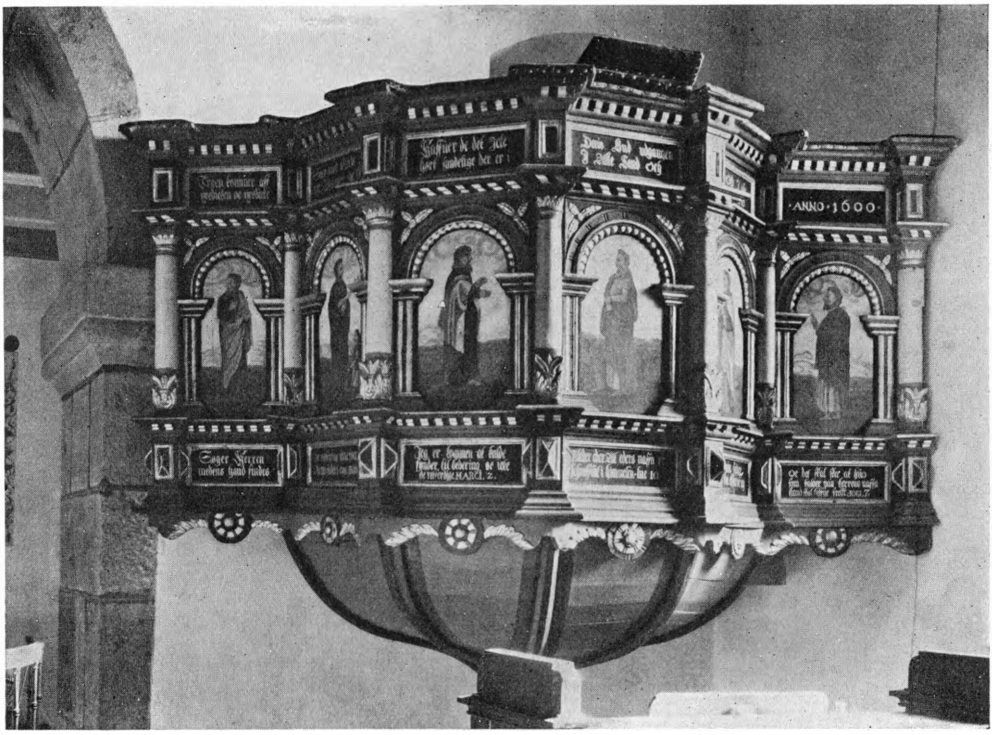
†*Messehagel* af rødt Fløjl med Sølvkors, nævnt 1683 (Rgsk.).

Font (Fig. 5), romansk, af Granit, 70 cm i Tvm., i Opbygning beslægtet med Erslev og Sundby (Morsø Nørre-Hrd.)[6]. Under den attiske Mundingsprofil er ristet en Række meget primitive Masker, der er sammenstillet som en Rundbuefrise og nøje svarer til den S. 70 afbildede Vinduesoverligger paa Dueholm. Kummen, der har Midtafløb, afsluttes nedadtil med en kraftig Tovstav over en ret lang, konisk Hals. Fodens nederste Del er under en bred

Tovstav smykket med spinkle, uregelmæssige Bueslag.

Fad af Nürnbergerarbejde, fra o. 1575. I Bunden Bebudelsen omgivet af

en Minu

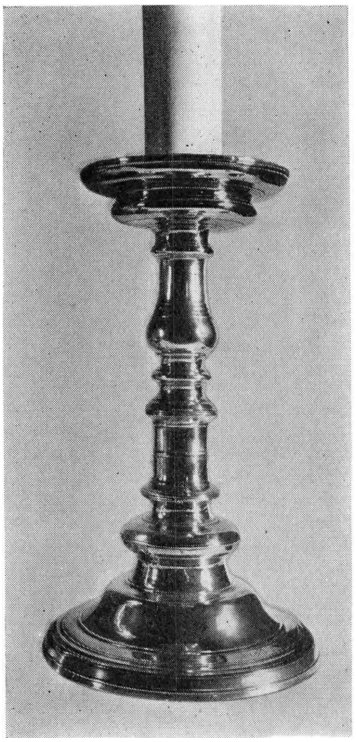

E. M. 1939

Fig. 7. Frøslev. Prædikestol, malet 1600 (S. 804).

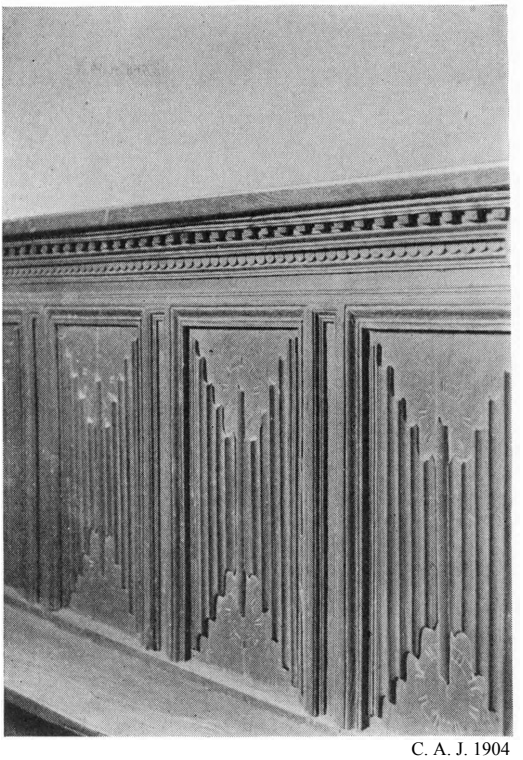
Korbuekrucifiks, sengotisk, fra o. 1500. Den 105 cm høje Figur har stærkt hældende, næsten helt i Profil vendt Hoved med svær, tovsnoet Tornekrone. Det bølgeriflede Haar og Skægget, der er detailleret med Huljernssnit, skærer sammen i en ret Vinkel, Øjnene er uden Enkeltheder, Munden svagt aabnet. Legemet er ret velformet, Ribbenene kun markerede forneden, Lændeklædet ganske smalt med Midtsnip, Fødderne overlagte. Det glatte Korstræ har Skraakant med hulede Kantskiver og ender i Cirkler med Evangelisttegn. Den nedre Korsarm med Matthæusengelen er ny ligesom Stafferingen. Paa Skibets Nordvæg.

Prædikestol (Fig. 6) af Næssund-Type med malet Aarstal 1600. Stolen, som har Karnapform med stort, firsidet Fremspring og to Sidefag, er skraat anbragt foran den gennem Triumfmuren brudte Opgang. Paa Hjørnerne staar Søjler med Skedeblade og Liljer om Skaftets nederste Del og med Bladkapitæler. Storfelterne har Arkader med profilerede Pilastre med Profilkapitæler og -baser; Bueslaget kantes af en Perlestav, og i Buevinklerne er der Treblade. Hængeornamenterne har tværriflede, koncentriske Skiver. Ret grov Underbaldakin. 1905 blev Stolen stafferet paa Grundlag af fundne Renaissancefarver. I Storfelterne er der oprindelige Malerier, de fire Evangelister og to hellige Mænd uden Symboler, ret stift og ubehjælpsomt gjort,

E. M. 1939

Fig. 8. Frøslev. Alterstage 1585 (S. 802).

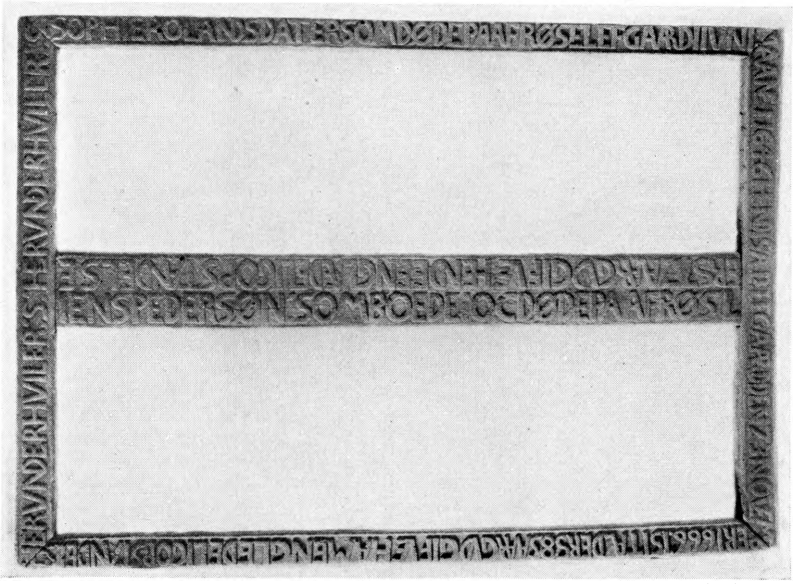
C. A. J. 1904

Fig. 9. Frøslev. Stolestadepanel (S. 805).

alle i Profil. Figurerne staar paa Græsmarker med hvidlig Himmel som Baggrund. Smalfelternes gyldne Frakturindskrifter er nymalede, delvis paa gammel Grund, forneden: Eza. 55,6. Math. 13,43. Marc. 2,17. Lucas 10,20. Johs. 15,9. Joel 2. Foroven Roma 10 og Anno 1600.

Stolestader, lukkede, fra o. 1575—1600. Ældst er de østlige Gavle, der er feltdelte og har trekantet Topstykke med Halvroset over Tandsnitliste; de hertil hørende Døre, der nu sidder i de to vestligste Stader, er ligeledes feltdelte, med et IHS-Monogram under en Roset i tunget Cirkel. Samhørende med de ældste Stader er ogsaa de to østligste Rygpaneler af Fyr (Fig. 9), der har Foldeværksfyldinger; til Foldeværkets Midtstave slutter sig indridsede Cirkelringe med Tværstreger, og Gesimsens Rundtunger har indstemplede Stregcirkler. Noget yngre, efter 1600, er alle de andre Stader, hvis Endestykker har trekantede, æggestavindrammede Tvillingtopstykker, medens de glatte Døre foroven afsluttes med en Æggestavliste. Vægpanelerne er jævnaldrende med de yngre Stader; kun et Stykke østligst paa Sydvæggen har samme Gesimsliste som de gamle Rygpaneler.

Skriftestol fra o. 1600, af Skabstype, vistnok af samme Snedker som Prædikestolen, opstillet i Korets Nordvesthjørne. De to Panelsider, den ene to,

Fot. Morslands Museum

Fig. 10. Frøslev. * Gravramme over Jens Pedersøn, død 1666 og Sophie Rolandsdatter, død 1646 (S. 806).

den anden tre Fag bred, af hvilke det ene er Dør, har to Rækker Arkadefelter over hinanden, hvis Bueslag dekoreres med skæve Tandsnit. Foroven findes paa begge Sider et retvinklet Gitterværk af Træ, og Gesimsen, der ligesom de andre vandrette Lister har Tandsnit, krones af tre Trekantgavle med Topspir, hvori der er malet Englehoveder paa gammelt Grundlag. Iøvrigt er Stafferingen ny.

Pengeblok, bestaaende af en jernbeslaaet, cylindrisk Træstamme. Nye Hængelaase. Graamalet som Stoleværket.

Kirkeskib, fregatrigget. Paa Agterspejlet er der paa en Plade malet: »N. Børresen«.

Klokke, omstøbt af Gamst og Lunds Efterfølgere 1860.

GRAVMINDER

†*Epitaf.* I Kirken hang ifølge Danske Atlas (1769) en Tavle over Jomfru Johanne Huitfeldt, Otte Huitfeldt til Frøslevgaard og Fru Anne Kaases Datter, død paa Lerbæk 1582 i sit 4. Aar, med hendes fædrene og mødrene Vaabener[7].

* *Gravramme* (Fig. 10), dobbelt, 214 × 146 cm, med Relief versaler over Jens Pedersøn, som boede og døde paa Frøslevgaard 23. Nov. 1666 i sit 85. Aar, og Sophie Rolandsdater, død sammesteds i Juni 1646 i sit 77. Aar. Laa 1905 østligst i Skibet, men er nu paa Dueholm.

Gravsten. 1) Christen Madssen, »fød her i ..., boede oc døde ...aard, der hand v... Aar«. Grovkornet Granit, 156 × 89 cm, med store, fordybede Versaler. I Hjørnerne Firbladsrosetter. Opstillet ved Taarnets Sydmur.

2) Niels Byrgesen Wandborg, Søn af Hr. Jens Wandborg og Mad. Anne Dorthea Byrgesen til Frøslevgaard, født 5. Febr. 1774, død 20. Jan. 1775. Herefter religiøst Vers. Kalksten, 98 × 55 cm, med Randprofil. Indskriften, med fordybede Versaler, Personnavne og Tal med stærkt hældende Skriveskrift, staar paa en Tavle, hvorover der hænger Guirlander paa riflet Bund, og i hvis nedre Hjørner der er Indsnit med »Sømhoveder«.

3) Niels ... Wandborg, Søn af Jens Wandborg og Anne Dorthea Byrgesen, født ... Aug. 1778, død ... Okt. 1779. Maal og Udstyr som Nr. 2.

4) »Danneqvinde« Karen Hvistendahl, født i Helligsøe Præstegaard 23. Dec. 1715 (?), i Ægteskab 3. Maj 1741 med Proprietær Niels Byrgesen til Frøslevgaard (en Søn og en efterlevende Datter), gift ... Dec. 17.. med Jens Wandborg, nuværende Ejer af Frøslevgaard, død [1798] efterladende sig otte Børnebørn og ? Børnebørns Børn. Religiøst Vers. Kalksten, 186 × 125 cm, med Kantprofil. Indskriften, der har lignende Karakter som Nr. 2—3, staar paa en Tavle med rundt indskaarne Hjørner. Foroven og forneden Dødssymboler.

Kisteplader (eller Epitafier). 1) Pastor Lauritz Henrich Hjorth, født i Rø Præstegaard paa Bornholm, død i Frøslev Præstegaard 15. Maj 1835, Ægtemand 21 Aar, Fader til otte Børn, »af hvilke syv tilligemed deres Moder begræde den tabte Arbejder i Herrens Viingaard sit Livs sidste 17 Aar«. Plade af Bly, med Guirlander og Blade, vaseagtigt Fodstykke; ny Forsølvning og opmalet Indskrift. Ophængt paa en sort Træplade i Vaabenhuset.

2) Jomfru Anthonette C h r i . . . Hjorth, Datter af Pastor ... Hjorth og Hustru Friderikke L y t z . . . , født i Kjøbenhavn 5. Maj 1815, død i Frøslev Præstegaard 8. Sept. 1833.

3) Madamme Benthe Marie Juul, født Møller. Født paa Kastberg Mølle ved Mariager 1788, gift 13. Sept. 1808 med Proprietær, Tiendekommissær Frederik Juul til Frøslevgaard, Moder til syv Børn (en Søn og en Datter døde, en Søn og fire Døtre efterlever), død 13. Juli 1843 efter fleraarig Svaghed og 14 Dages Sygeleje.

4) Cancelliraad Frederik Juul, født i Terndrup Mølle ved Hobro 7. Juni 1783, død 1. Sept. 1858. Som foregaaende, med grønmalet Egekrans. Ophængt i Taarnbuen.

KILDER OG HENVISNINGER

Regnskaber 1639—1721, 1686—1720 (LA. Viborg). — Museumsindberetninger af J. Magnus-Petersen 1873, C. A. Jensen 1904, 1905, G. A. Jensen, E. Moltke og E. Horskjær 1939.

Thura: Aalborg Stift S. 601 f. — F. Uldall: Optegnelser om de danske Landsbykirker III. 1885. S. 183—86 (NM). — Opmaalinger i Anledning af Istandsættelsen 1904 af Valdemar Schmidt (NM).

[1] Specifikationer over Konge- og Kirketiender 1680—1743 (RA). [2] »Uden tinglæst Skjøde«, Fortegnelse over Kirker og Kirkers Ejere 1809 (RA). [3] Ang. Søjlekapitæler, fundet paa Frøslevgaard, se under Rested. [4] Aarbøger f. nord. Oldkynd. 1896. S. 249. [5] Her oplyses endvidere: 1651 blev Muren sønden paa Taarnet opmuret (38 Daler), men var atter brøstfældig 1660, da Christen Murmester fik 34 Slettedaler, vistnok hovedsagelig for at udhugge og igen at indmure den søndre Side af Taarnet »fra huggen Stenen slipper og til det øverste«. 1662 fik han og Knud Madsen 66 Slettedaler for den vestre Ende paa Taarnet ganske at opmure. Allerede 1675 maatte Kjeld Thorsen og Christen Nielsen af Solbjerg opmure Taarnets Sydmur, »som var nedfalden en Del og det andet stod paa Rauff (ɔ: ravede)«, og 1706 reparerede Tord Kjeldsen den østre Ende af Taarnets Sydside og indsatte store Ankre. [6] M. Mackeprang: Danmarks middelalderlige Døbefonte S. 185 f. [7] Danske Atlas V. 1769. S. 558.

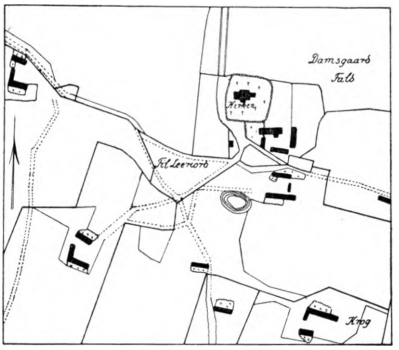

Fig. 11. Frøslev 1793.